

Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1278

Prvá písomná zmienka o Turíku je v listine zvanej Liptovský register z roku 1391, keď Imrich Bubek, župan Liptova a sudca kráľovskej kúrie overoval a komisiou odborníkov skúmal vieryhodnosť listín zemepánov v Liptove o ich majetkovej držbe. O zemepánoch Turíka v Liptovskom registri hovorí: „Štefan, syn Petrov, Valentín, syn Tomášov a Štefan, syn Antonov z Turapotoka predložili nám dve listiny, jednu o pridelení akejsi pôdy Tura potok zvanej, urobenom samým kráľom Ladislavom Tomášovi a Šimonovi, synom Marcela; Albertovi a Dionýzovi, synom Sybura na výmenu ich vlastnej pôdy, zvanej Topla, v roku priazne 1278.“

Podľa toho kráľovská komisia hodnoverne vyhlásila, že Štefan, Valentín a Štefan z Turického Potoka sú prví vlastníci zemí v okolí Turického Potoka a vlastní ich od roku 1278 na základe ustanovenia kráľa Ladislava. Usadili sa tu, osadili tu svojich poddaných a tak majetkoprávne povstala osada, ktorú pomenovali podľa miestneho potoka Turík. Zemepáni tej osady, ktorých do tých čias poznáme len podľa krstných mien, sa od roku 1278 volali Turanskí. Podľa koho alebo čoho sa potok v doline už predtým menoval Tura potok, zatiaľ nevieme hodnoverne doložiť.

Samozrejme, že dolina okolo Tura potoka pred rokom 1278 nebola ľudoprázdna. Keď sa v Liptovskom registri hovorí, že do roku 1278 patrila kráľovi, možno predpokladať, že tu bol kráľovský majer a teda aj osadníci. Alebo z Teplej, kde už v roku 1209 boli osadníci (tam bývali prví známi predkovia Turanských – Sybur, Adalbert a Marcel) a zaiste tiež kráľovský majer, patriaci ku Starému liptovskému hradu, sem prichádzali poddaní obrobiť oračiny alebo pásť dobytok.

Turický hrádok

Skalný útes za Turíkom, zvaný Hradná skala, nám hovorí, že tam v dávnej minulosti bol hrádok, postavený z dreva ako predná stráž hlavného liptovského hradu. Starý liptovský hrad v dávnoteku postavený na rozkaz kráľa, aby strážil významnú obchodnú cestu do Poľska, mal okolo seba menšie strážne hrádky (v Malatinej, Kalamenoch, Teplej, Turíku, Sv. Anne, Sv. Mare, atď.) (Štefan Hýroš: Zámok Likava a jeho páni...)

Archeologický prieskum, až príde na to čas, zaiste dokáže, že v Turickej doline žili ľudia aj pred rokom 1278. Turický hrádok zanikol pravdepodobne v roku 1241 po vpáde Tatárov do našich krajov, ktorí ako zbesilá povodeň prešli aj cez Liptov ničiac všetko ľudmi postavené a zabíjajúc všetko živé.

O skúpom pánovi Turického hrádka hovorí povesť, že ho jeho poddaní prekliali, aby skamenel i s rodinou a celým majetkom, preto sa tam vraj nachádzajú skameneliny podoby zrnkám zbožia a peniažkom. (Matej Bell: Dejiny Uhorska).

Prví osadníci a ich spoločenské postavenie

Prví poddaní osadníci v Turíku zaiste boli ľudia z okolia, dobovo označovaní ako inquilini – miseri, t.j. bedári bez prístrešku, bez zeme, ktorých zemepán ľahko získal za svojich poddaných alebo sluhov do dvora, len aby sa zachránili pri živote. Na vykázanom mieste dal im možnosť postaviť si domce s maštaľkou, prideliť im na výživu kúsky zeme a tým si ich a ich potomkov právne navždy pripútal k sebe a na robotu na svojom majetku. Prví poddaní sedliaci v Turíku mali domce na vyšnom konci dnešnej obce. Boli to malé drevené domky, s nízkou podmurovkou, pozostávajúce z jednej izby a pitvora, ktorý bol aj kuchyňou. Z im pridelenej zeme, podľa urbárnej dohody, dávali pánovi naturálie – zbožie, peňažité poplatky na rôzne pánove aj župné potreby a mali povinnosť roboty na panskom, ustálený počet ručnej práce i so záprahom. Poddaný nemal slobody osobnej, rodinnej, majetkovej ani spoločenskej. Proti krivdám bol bez súdnej ochrany. Zvlášť žalostný bol stav poddaných v Uhorsku po porážke sedliackeho povstania, vedeného Jurajom Dóžom v roku 1514. Ich život sa vtedy podobal otroctvu až na to, že ich pán nevodil na trh a nepredával. Boli však pripútaní ku zemi, ktorú obrábali tak, že nesmeli opustiť majetok pána, čo ako im zle bolo. Boli na to prísne zákony, jednak z roku 1514 a potom z roku 1715 a 1723. Prechod sedliaka z jednej župy do druhej nebol vôbec možný a ku inému zemepánovi skoro nemožný. Aj

zemepáni mohli byť podľa týchto zákonov potrestaní až stratou majetku, ak by boli dovolili presťahovať sa svojim poddaným. V roku 1547 síce uhorský kráľ vydal dekrét, podľa ktorého mali sedliaci právo sťahovať sa, avšak jeho praktické vykonanie bolo veľmi komplikované. Podľa tohto zákona, keď sa chcel sedliak sťahovať, musel to najprv ohlásiť tomu pánovi, ku ktorému sa chcel prisťahovať a tiež aj slúžnemu svojho okresu. Slúžny to ohlásil dovtedajšiemu majiteľovi poddaného. Ten mal právo prehovárať svojho poddaného, aby sa nesťahoval. Keď sa ho pánovi nepodarilo presvedčiť, musel poddaný pred richtárom a celou obcou odprisahať, že ho ku sťahovaniu neprinútila nenávisť k zemepánovi, ale nejaká iná príčina. Potom musel vyrovnáť všetky svoje dane pánovi, dlžoby spolupoddaným, dom zanechať v poriadku, popredu zaplatiť daň z pozemkov pánovi, ku ktorému sa chcel prisťahovať a až potom mohol od slúžneho dostať povolenie odsťahovať sa.

Pôda, ktorú zemepán sedliakovi prideliť, nebola jeho. Sedliak ju len obrábal a keď pribúdalo členov rodiny, rozdrobovala sa delením, výnos z nej bol čoraz menší, bieda väčšia.

Rovnako aj dom na pridelenom stavenisku postavený nebol sedliakov. On ho postavil, obýval, musel ho udržiavať a ponechať v poriadku pánovi v prípade, že sa mu podarilo odsťahovať.

Mimoriadne útrapy prežívali poddaní počas vojen v každom desaťročí a zvlášť celé XVII. storočie. XVII. storočie je v dejinách Liptova poznačené ustavičnými prechodmi povstaleckých vojsk sedmohradských grófov Bočkayho, Bethléna, Thökölyho a dvoch Rákoczych a rovnako prechodmi vojsk cisárskych proti nim bojujúcich. Prišli jedni, kto si chcel zachovať život a chalupu, musel sa pridať na ich stranu, dať im nocľah, stravu, šatstvo, peniaze. Títo odišli, prišlo druhé vojsko, a bolo im treba dať to isté a byť s nimi zadobre. Tak sa to striedalo celých sto rokov. Ak zemepáni boli týmito vojnami zbedačení a boli, ako to vyplýva z protokolov zasadaní liptovskej stolice, poddaní boli na tom neporovnateľne horšie.

V Turíku z tých čias je známa otrasná udalosť, ktorá postihla jednu rodinu tamojších zemepánov. Mimochodom treba spomenúť aj to, že vojny v Uhorsku mali v tej dobe aj náboženský charakter. Povstalci - kuruci boli protestanti, cisárski - labanci bránili vraj katolíkov a tak, keď do Liptova prišli kuruci, kynožili katolíkov, keď prišlo cisárske vojsko, pomstilo sa na protestantoch. V roku 1676 prišli do Turíka s oddielom kuruckého vojska vodcovia Šuhajda a Obhajda, vošli do domu zemepána Gabriela Turanského a na mieste ho rozsekali na kusy a pohádzali do rôsolu do koryta, odkiaľ vyhádzali polty slaniny a mäsa z brava, čo sa tam močili. Pri tomto mäsiarení, dcéra, ktorá bola doma a pred nimi neutiekla, musela vrahom svietiť. Gabriel Turanský bol človek vyučený ako znalec krajinských zákonov. Zavraždili ho z pomsty, lebo Ján Dvornikovič, zemepán z Teplej, naložil mu zbiť akéhosi evanjelického kazateľa (údajne v Veľkej Paludze) a vraj sa bol vyslovil, že je ochotný vyzabíjať všetkých evanjelických kazateľov (toto uvádza Štefan Hýroš v knihe Likavský zámok a jeho páni, vypísané z protokolu Liptovskej župy). Liptovská župa totiž túto vraždu vyšetrovala a hľadala vinníkov!

Mená najstarších známych rodín v Turíku

Mená prvotných sedliackych poddaných osadníkov v Turíku nepoznáme. Po roku 1650 poznáme mená niektorých poddaných v Turíku zo zápisov v matrikách teplanskej fary. Mnohé zápisy však vybledli a nemožno ich prečítať. Najstaršie známe rodiny v Turíku mali priezviská: Bajdoš, Spiška, Vrtich, Šcec, Likavec, Bogoš, Bielený, Krakovský, Chmurič, Štefčík, Stano, Kosturík, Kuboško, Dropa, Beluš, Rusnák, Kurička, Fučko, Uhrík.

Obydlie zemepánov v Turíku

Turanskí prvý svoj dom v Turíku mali postavený z dreva, primeraný počtu členov rodiny a služobníctva. Neskôr v XIV. storočí si postavili v dolnej časti dnešného Turíka, tam kde dnes stojí dom pána Cunu, murovaný kaštieľ na spôsob domov iných zemanov, ako mali v tom čase v Teplej alebo Kubínyovci v Madočanoch. Zvyšky toho kaštieľa boli zbúrané a odpratané v roku 1930. Vtedy najstarší člen rodiny Turanských, žijúcich v Turíku, z rodinného archívu vyčítal, že onen kaštieľ bol postavený okolo roku 1350. Koncom XVII. storočia Turanskí postavili ďalší kaštieľ v hornej časti Turíka, ktorý stojí dodnes. Okrem toho

mali v Turíku ešte dva novšie domy poniže kaštieľa. V jednom je teraz obchod s potravinami a druhý rozmernejší bol zrúcaný pred výstavbou kultúrneho domu.

Hospodárske zariadenia

V Turíku od prvoti boli dve nezbytnosti pre každú dedinu. Múčny mlyn a píla. Patrili zemepánovi. Jeden mlyn pred dedinou pri potoku stál až do roku 1930 a druhý neskôr postavený, stál v Lazoch, z našej strany Váhu. Píla stála povyše osady na rovnom priestranstve pri potoku. Neskôr tam zriadili tiež dubáreň. Mleli tam kôru zo stromov pre kožiarsku fabriku v Mikuláši. V XVIII. a XIX. storočí pri panskom dvore existovala malá pálenica na špiritus. Najprv ho pálili zo žita a potom, keď po roku 1770 začali ľudia v našich krajoch pestovať zemiaky, aj zo zemiakov.

Kaplnka

Kostolík v Turíku dali postaviť v roku 1798 Turanskí a to tak, že jeden člen ich rodiny menom Jób Turanský, tajomník biskupa vo Vesprime (Maďarsko), v testamente poručil na stavbu kaplnky 800 rýnskych florénov a v Turíku bývajúcí vtedajší Turanskí poskytli stavebný pozemok a zaopatrili materiál na stavbu. Pod kaplnkou mala byť krypta na pochovávanie Turánskych, keďže však títo nezaopatrili potrebný materiál na ňu a pozemok na kaplnku vyčlenili na močiari, kryptu nespravili. Kaplnka bola spočiatku bez veže, pokrytá šindľom, viac ráz v minulosti opravovaná, lebo aj na murive sa časom vytvorili trhliny. V roku 1970 bola pokrytá plechom a v roku 1978 na nej vykonali generálnu opravu interiéru. Keď sa na kaplnke dostavala veža, umiestnili na nej zvon, ktorý bol zadovážil v roku 1767 turický osadník Ján Likavec. Zvon bol predtým asi 30 rokov zavesený na neďalekej zvonici.

Škola

Za starodávna nebolo po dedinách verejných škôl. Rodičia sami učili svoje deti, čo bolo treba pre život. Zriaďovanie prvých verejných škôl po dedinách v našich krajoch posúril nariadenie cisárovnej Márie Terézie v roku 1777, podľa ktorého sa musela zriadiť pre ľud škola všade tam, kde bola fara. Prvá škola v Turíku, ako spomínajú najstarší ľudia, čo sa do počuli od rodičov, bola zriadená po roku 1850. Bol to jednoduchý sedliacky dom o dvoch izbách, predelený pitvorom. Dom-škola stával pri ceste pred kaplnkou. Učieval v nej schopnejší človek z dediny čítať, rátať a písať. Iba vo štvrtok, keď býval voľný deň na ľudových školách, z Teplej prichádzal diplomovaný učiteľ na zopakovanie a doplnenie učiva. Deti do školy chodievali dve-tri zimy, keď sa skončili a pokiaľ sa nezačali práce na poli. Stačilo, keď sa naučili ako tak čítať, písať a počítať.

V roku 1934 katolícka cirkev (Farský úrad v Teplej) najal od Turanských neďaleko ich dvora murovaný dom pre školu a byt učiteľa. Bola to jednotriedka pre všetky školopovinné deti. V roku 1945 bola táto škola poštátnená a vyučovalo sa v nej do roku 1966, keď turické deti boli priškolené ku Základnej deväťročnej škole v Liptovskej Teplej. Dovážajú sa tam autobusom.

Rodina Turanských

Turanský bol starobylý slovenský rod. Podľa ich genealógie svoj koreň majú v Žibúrovi a Adalbertovi. Títo dostali v roku 1209 od palatína Tomáša Midu pole, ktoré bolo možné obrobiť 4 záprahmi koní a rozprestieralo sa v chotári obce Liptovská Teplá. Ich synovia Tomáš a Šimon, Albert a Dionýz v roku 1278 vymenili so súhlasom kráľa alebo na jeho popud zeme v Teplej a dostali zeme pri potoku Tura, ktoré predtým boli majetkom kráľa. Od tých čias si osvojili priezvisko Turanský.

Ďalší potomok tejto rodiny František dostal roku 1330 od liptovského župana Donča za záchranu života zeme na rozhraní Liptova a Oravy, zvané Komjatná Lúka. V tom čase totiž kráľ Karol Róbert viedol vojnu s Valachmi, v tej vojne sa účastnil aj župan Donč. Valasi sa opevnili vo vrchoch Sedmohradska, vlákali do priesmykov kráľovské vojsko a zaskočili ho. V bitke zabili koňa Dončovi a tomu hrozila smrť. Fraňo Turanský mu ponúkol svojho koňa a tak ho zachránil. Za túto službu dostala rodina Turanských zeme v dnešnej Komjatnej. (Štefan Hýroš, Likava a jeho páni...)

Rodina Turanských za 700 rokov sa rozrástla do začiatku XX. storočia na cca 136 rodín po mužských potomkoch. Rozišli sa na majetky v Liptovskej, Oravskej, Trenčianskej, Hontianskej, Abovskej, Zemplínskej župe a v Maďarsku. Napríklad Michal Marcel Turanský bol v roku 1548 farárom vo Veličnej; Gabriel Turanský sa v roku 1670 spomína v spisoch Liptovskej župy ako znalec krajiných pomerov; Mikuláš Turanský pôsobil v roku 1638 v Bratislave ako notár; Jób Turanský, katolícky kňaz bol v roku 1798 biskupským tajomníkom vo Vespríme; Peter Turanský v rokoch 1839 – 44 bol poslancom v uhorskom sneme; Eufrozina Turanská manželkou básnika Sama Chalúpku; Ján Turanský bol farárom v Liptovskej Teplej 34 rokov (1854 – 1888).

Posledných zemepánov Turíka z rodu Turanských poznali starší občania pod menami Zoltán a Koloman. Manželka Kolomana Turanského Mária, rodená Deltl, pochádzajúca z obce Pančová v Juhoslávii i po skonfiškovaní majetku žila v Turíku a tu zomrela ako 82-ročná 6 júna 1956. Ostatní pomaďarčený potomkovia rodiny Turanských sa z Turíka odsťahovali do Budapešti.

Vývoj do roku 1978

Majetok Turanských bol po 2. svetovej vojne poštátnený, v Turíku bolo v roku 1950 založené JRD. Združstvením poľnohospodárstva sa viacerí občania mohli uvoľniť pre prácu v priemysle a rôznych prevádzkach. Možnosť väčšieho zárobku sa začali navonok prejavovať vo výstavbe nových domov, v zlepšení domového zariadenia, v slušnom zaobliekaní a stravovaní. Turík sa upravil vo vzhľadnú dedinku s počtom cca 230 obyvateľov. Za pomoci občanov a iniciatívy vedúcich činiteľov bol v obci vybudovaný vodovod, upravili sa cesty, zabezpečilo sa autobusové spojenie. V roku 1974 v akcii Z postavili občania Kultúrny dom v hodnote (s prípravou a úpravou stavebného pozemku) cca 1,6 mil. Sk.

V Liptovskej Teplej, 25. júla 1978

Spracoval: Štefan Šmiheľ

Dodatok

O kaplnke

Dňa 11. mája 1781 zemepán Baltazár Turanský a vdova po nebohom Šimonovi Turanskom Mária, rod. Kecskemeth v prítomnosti liptovského archidiakona, vicearchidiakona a farára liptovskoteplánskeho zápisnične dobrovoľne sa zaviazali, že dávajú svoj pozemok zv. Marčisovský pod stavbu kaplnky. Tiež sa obaja zaviazali, že dodajú po 20 siah kameňa na miesto stavby a ich poddaní prispievajú ku stavbe po tri dni ručnými prácami. Rovnako aj bratia Juraj a František Turanský sľúbili dodať po 20 vozov kameňa.

O škole v Turíku

Škola v Turíku bola založená z iniciatívy teplánskeho farára Jána Vlošáka 15. októbra 1889. On opísal Biskupskému úradu v Spišskej kapitule, aký je stav podaných v Turíku, že skoro všetci (v tom čase žilo v Turíku, v Turíčku, v Lazoch a na Vlčej jame 217 katolíkov, 26 evanjelikov a 7 Židov) okrem rodín zemepánov sú negramotní a bedári. Vyprosil od spišského biskupa Juraja Čásku na obdobia troch rokov ročnú podporu 50 zlatých a sám sa zaviazal príspevkom 10 zlatých ročne prispievať na školské výdavky v provizórnej škole v Turíku. S obecným výborom v Turíku sa dohodli (richtárom bol vtedy Eliáš Hollý, podrichtárom Juraj Baran, boženikom Pavol Bursan) a napísali zmluvu, že obec dá škole k dispozícii jednu izbu, zaplatí od nej nájomné, dodá kurivo a zaobstará zariadenie – lavice, stôl. Peter Táborny, organista a učiteľ z Teplej sa zaviazal, že za ročnú odmenu 50 zlatých bude dochádzať do Turíka vyučovať deti vo štvrtok a v nedeľu dopoludnia. Dozor nad deťmi počas učiteľovej neprítomnosti zmluvne prevzal Jozef Likavec za ročný honorár 10 zlatých. To bol začiatok školského vyučovania v Turíku. (Vypísané z archívu teplánskej fary).